

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБНІСНОЇ
СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу
Спеціальності 053 Психологія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Психологія
ЛАВРІЄНКО Віталіна Вікторівна

Керівник: к.психол.н.
ТАНАСІЙЧУК Олена Миколаївна

Рецензент: к.психол.н., доцентка
ЧУГУЄВА Інна Євгенівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБНІСНОЇ СФЕРИ ОСІБ СТУДЕНТСЬКОГО ВІКУ У ПСИХОЛОГІЇ.....	7
1.1. Соціально-психологічні особливості осіб студентського віку.....	7
1.2. Основні підходи до вивчення мотиваційно-потребнісної сфери особистості.....	13
1.3. Специфіка мотивації студента до професійної діяльності у процесі навчання.....	19
Висновки до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБНІСНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТА.....	24
2.1. Організація та методи дослідження особливостей мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку.....	24
2.2. Аналізування та інтерпретація результатів дослідження...	27
2.3. Рекомендації, щодо оптимізації мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку.....	33
Висновки до другого розділу.....	38
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	47
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	47

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю глибокого теоретичного осмислення здатності студентів впливати в розвитку найважливіших сфер свого життя. Соціальна затребуваність комплексного знання про стан мотиваційно-потребнісної сфери студентської молоді; необхідність розробки заходів щодо формування мотивації студентів до професійної діяльності та вироблення практичних рекомендацій щодо управління мотиваційно-потребнісною сферою професійної діяльності майбутніх фахівців зумовлюють проведення теоретичного та емпіричного дослідження окресленої проблематики.

Так, усе своє життя людина ставить перед собою цілі та різними способами прагне їх досягти. У кожному віковий період ці цілі мають свої особливості. Зокрема, головною метою студентського віку є набуття нових знань, вмінь та навичок, які, в майбутньому, допоможуть стати особистості першокласним фахівцем своєї справи. Визначальним компонентом організації навчальної діяльності є мотиваційно-потребнісної сфера.

Проблема формування мотиваційно-потребнісної сфери особистості сучасного студента стає особливо актуальною у психологічній науці за умов суспільних трансформацій. У психолого-педагогічній науці зростання особистісного підходу викликало глибокий інтерес до мотиваційно-потребнісної сфери особистості, факторів, умов та засобів її формування у професійному становленні. Проблема вивчення мотиваційно-потребнісної сфери особистості студента є найбільш затребуваною, так як переоцінка значимості багатьох ціннісних орієнтирів, переосмислення свого місця у суспільстві, прийняття відповідальності за результати життєдіяльності приховані у мотивах особистості вимагають як пізнання, так й управління їх формуванням. У єдиному процесі соціалізації-індивідуалізації проявляється нездатність особистості інтегруватися в нову соціокультурну ситуацію, відбувається психологічна деформація особистості у відносинах до

оточуючих та себе. Так, усе це визначає мотивацію поведінки та діяльності особистості.

Вищезазначене дозволило нам сформулювати проблему дослідження: які теоретичні засади та особистісні особливості розвитку мотиваційно-потребнісної сфери особистості студентів ЗВО?

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження входить до плану науково-дослідницької програми кафедри психології Херсонського державного університету «Соціально-психологічні виміри становлення та розвитку особистості» (державний реєстраційний номер 0119U101096).

Мета дослідження – здійснити теоретичне аналізування та емпіричне дослідження особливостей мотиваційно-потребнісної сфери професійного вибору студентів різних спеціальностей.

У відповідності з метою дослідження були поставлені такі **завдання**:

1. Проаналізувати наукову літературу, в якій презентовані підходи щодо дослідження психологічних особливостей студентського віку та мотиваційно-потребнісної сфери особистості.

2. Здійснити підбір психодіагностичного інструментарію та провести емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення особливостей мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку різних спеціальностей.

3. Розробити рекомендації щодо оптимізації мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку.

Об'єкт дослідження – психологічні особливості мотиваційно-потребнісної сфери особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку різних спеціальностей.

У кваліфікаційній роботі використані наступні методи: теоретичні (аналізування, синтезування, узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження); емпіричні: «Методика діагностики спрямованості особистості»

Б. Басса з метою виявлення того, до чого студенти дійсно прагнуть, що для них є найважливішим, цінним; методика «Діагностика учбової мотивації студентів» (Н. Бадмаєва) з метою визначення актуальних домінуючих мотивів навчання студента та суб'єктивної оцінки їх значущості для учіння (спонукальної сили); «Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребнісній сфері» О. Потьомкіної з метою діагностування соціально-психологічних установок респондентів. Метод статистичної обробки даних – *t-критерій Ст'юдента*, застосований з метою перевірки гіпотез щодо достовірності різниці середніх з метою проведення аналізу кількісних даних про вибірки з нормальним розподілом та однаковою варіацією, а саме визначення розбіжностей у особливостях мотиваційно-потребнісної сфери осіб різних спеціальностей.

Наукова новизна отриманих результатів: окреслено змістові особливості психологічних особливостей мотиваційно-потребнісної сфери загалом та мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку, зокрема. На основі емпіричного дослідження запропоновано методичні рекомендації щодо оптимізації мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що отримані результати намічають шляхи розвитку мотиваційно-потребнісної сфери особистості як основи професійного вибору. Дані проведеного дослідження безпосередньо вказують на необхідність спеціальної уваги освітнього середовища до розвитку мотиваційно-потребнісної сфери студента. Також, практична значущість дослідження полягає у тому, що отримані у роботі результати можуть бути використані психологами, що працюють у системі освіти як матеріал для побудови корекційних програм або факультативних занять для урегулювання мотиваційно-потребнісної сфери сучасних студентів в умовах невизначеності.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел налічує – 42 найменування. Повний обсяг роботи

викладено на – 48 сторінках. Основний зміст викладено на – 42 сторінках.
Робота містить – 3 рисунки та 1 таблицю.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБНІСНОЇ СФЕРИ ОСІБ СТУДЕНТСЬКОГО ВІКУ У ПСИХОЛОГІЇ

1.1. Соціально-психологічні особливості осіб студентського віку

Проблема вивчення особистості сучасного студента сприймається як одна із найскладніших і, в той же час, найважливіших серед питань, що стосуються особливостей професійної підготовки. Так, саме у студентські роки відбуваються важливі події, які чинять значний вплив на його майбутнє життя та кар'єру. Так, студентський вік є дійсно унікальним періодом життя індивіда. Зауважимо, що саме зазначений віковий період характеризується як юнацький період розвитку людини – це початок самостійного, дорослого життя (Чумак В.) [39].

Аналізування наукової літератури з теми (Карпенко Є.) [14], (Кацавець Р.) [15] надало змогу визначити, що у цьому віці загальноприйнятим є виокремлення таких вікових періодів: 16-17 років – рання юність, 17-20 років – власне (у вузькому значенні) юність, 20-21 рік – пізня юність. Ці вікові періоди мають свою специфіку, але, при цьому, мають багато загальних характеристик. Зокрема, на думку низки науковців (Кутішенко В.) [22], (Терлецька Л.) [34], – це період масштабного розвитку моральності та естетичного відображення навколишньої дійсності, становлення та зміцнення рис характеру, формування певних звичок та установок. Особливо важливо, що цей період характеризується оволодінням всією системою соціальних ролей дорослої людини: навчальних, цивільних, професійних, трудових, політичних та інших (Терлецька Л.) [34].

У роки юності, особистість відрізняють особливо висока динамічність, насиченість враженнями, здатність до засвоєння значного потоку інформації, прагнення до активного прояву своїх здібностей (Чумак В.) [39]. Саме у

юнацькому віці значно розширюється коло духовних потреб, а духовне життя характеризується дедалі глибшою потребою морального та естетичного переживання. Юнаки і дівчата визначають свої моральні принципи і відчують духовну потребу відповідно до своєї поведінки (Терлецька Л.) [34].

Провідна потреба осіб юнацького віку полягає у наполегливому прагненні знайти, визначити своє прагнення до соціальної творчості; збагаченні себе соціально цінними переживаннями, почуттями, звичками, способами регулювання поведінки (Чумак В.) [39]. Психологічно провідна потреба осіб юнацького віку проявляється як непереборне бажання творчого прояву своєї особистості та індивідуальності (Кацавець Р.) [15]. Духовна потреба молодшої людини у самовдосконаленні проявляється як стан душі, як наполегливе бажання, прагнення до ідеалу, що стимулює практичну діяльність.

Л. Терлецька, звертаючись до аналізу особливостей юнацького віку, відзначає, що юнацький вік – це той період життя, який знаменується прагненням особистості досягнути нові горизонти, спробувати незвідане. Особистість прагне бути першою в усьому, прагне до спільного добра, шукає та знаходить той шлях, який найбільше відповідає її життєвим цінностям та ідеалам, прагне задовольнити, при цьому, свої «душевні запити». Підлітковий вік, за визначенням Л. Терлецької, є періодом реалізації бажання принести користь сім'ї та суспільству, спробами досягнути майбутнє, «зазирнути туди» (Терлецька Л.) [34, с. 302].

Зазначимо, що проблемами юності займалися такі сучасні українські психологи та педагоги, як, зокрема: О. Видра (Видра О.) [6]; О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук (Скрипченко О. та ін.) [8]; О. Власова (Власова О.) [9]; Є. Карпенко (Карпенко Є.) [14]; Р. Кацавець (Кацавець Р.) [15]; В. Кутішенко (Кутішенко В.) [22]; Л. Терлецька (Терлецька Л.) [34]; В. Чумак (Чумак В.) [39] та інші. У працях зазначених науковців представлено теоретичні спроби визначити вікові особливості та риси осіб

юнацького віку. Зокрема, ґрунтуючись на здобутках науковців, можемо резюмувати, що юність – більш короткий період життя, ніж молодість; оскільки молодість включає юність, але триває значно довше. Отже, юнацький вік – це золота пора молодості, пов'язана з вибором важливих життєвих орієнтирів на майбутнє.

Слід зазначити, що неможливо розглянути проблему студентського віку без урахування юнацького періоду та молодості. У своїй праці О. Скрипченко зі співавторами (Скрипченко О. та ін.) [8] визначає молодь як соціально-демографічну групу суспільства, яка характеризується: по-перше, здійсненням діяльності, пов'язаної з підготовкою та включенням у самостійне життя при керівництві з боку старших поколінь; по-друге, соціальною диференціацією, що відповідає соціально-класовому поділу у суспільстві. З вище викладеного можна резюмувати, що молодь це специфічна соціально-демографічна група суспільства, що вміщує молодих людей у віці від 16-17 до 20-21 року.

Деякі науковці (Власова О.) [9], (Карпенко Є.) [14] описують студентський вік як другий період юності або перший період зрілості та відзначають, що цьому віку властиві високий освітній рівень, активне споживання культури, соціальна активність, відносно економічна самостійність, розвиток пізнавальної мотивації, підвищена потреба у комунікації.

Зазначимо, що шлях у студенти починається з усвідомлення молодих людей прагнення здобути вищу освіту. Для молоді здобуття вищої освіти є найголовнішою цінністю у житті це підтверджує і той факт, що студентство як особлива група виникла у Європі у XII столітті одночасно з першими університетами. Студентство є не лише джерелом поповнення кваліфікованих кадрів, інтелігенції, а й окремо становить досить численну і важливу соціальну групу (Власова О.) [9].

Відповідно до загальноприйнятого визначення, «студент (від латинського *studens*, родовий відмінок *studentis* – старанно працюючий; той,

який займається) – ученй вищого, в деяких країнах, і середнього навчального закладу» (Видра О.) [6, с. 78]. У Стародавньому Римі поняття «студент» розкривалося через процес пізнання. Тобто, особи студентського віку були тими, хто зайняті безпосередньо процесом пізнання. Починаючи з XII сторіччя, коли почали з'являтися перші університети, зазначений концепт почав набувати нових смислів. Так, термін «студент» вживався для характеристики викладачів та учнів (згодом, після впровадження вчених звань – лише учнів).

Студентство є мобільною соціальною групою, в основі існування якої лежить певна програма підготовки, спрямована на виконання певних соціальних та професійних ролей, як у духовному, так і у матеріальному ключі (Видра О.) [6].

Серед робіт, присвячених студентству, особливий інтерес викликає визначення В. Кутішенко. Так, науковець описує студентство як особливу соціальну групу, особливістю якої є її формування з різних утворень суспільства. Студентство характеризується, як правило, специфічними умовами побуту, праці та життя в цілому. При цьому, зазначена соціальна група вирізняється особливою соціальною поведінкою та психологічними особливостями. Набуття знань та підготовка (у процесі навчання у закладі вищої освіти) до майбутньої роботи є основним і найчастіше єдиним заняттям (Кутішенко В.) [22].

Аналізуючи особливості студентського віку Л. Терлецька резюмує, що саме студентська субкультура сприяє: вдосконаленню професійної підготовки; надбанню вмінь співробітництва, залучення до загальнолюдських цінностей через взаємодію з іншими; розвитку комунікативних, креативних умінь, самосвідомості, тобто розуміння та усвідомлення себе через інших; саморозвитку та самореалізації; збагачення життєвого та професійного досвіду (Терлецька Л.) [34].

Безсумнівно, студенти за останні роки дуже сильно змінилися, і цих студентів можна назвати сучасними студентами. Сучасні студенти – це

молоді люди, які навчаються у закладах вищої освіти для підвищення свого інтелектуального та духовного розвитку, але основним їх принципом став «принцип виживання» (Чумак В.) [39]. Так, сучасні студенти змушені на шкоду навчанню витратити значну кількість часу на підробітки. Наразі, одна третина студентів працює, бо батьки не можуть забезпечити їх усім необхідним (Кутішенко В.) [22]. Ще одна третина працює, щоб спробувати себе у справі та визначитися, яка саме спеціалізація їм імпонує. Метою роботи решти студентів є прагнення до забезпечення власного працевлаштування після завершення навчання у закладі вищої освіти.

Аналізування літератури з теми (Терлецька Л.) [34] надало змогу визначити, що сучасні студенти поділяються на три групи (критерієм цієї типології є ставлення до освіти):

1. До *першу групи* належать студенти з орієнтованістю на освіту та професію. Цю групу становлять студенти, для яких найголовнішим є сформований стійкий інтерес до майбутньої роботи та чітко визначене бажання реалізувати себе у конкретній справі. Продовження освіти в аспірантурі, покорення наукових вершин – є типовою рисою цієї групи студентів.

2. *Друга група* – студенти з яскраво вираженою орієнтацією на бізнес. Студенти цієї групи, як правило, виявляють зовсім інше ставлення до освіти. Зокрема, освіта для них – це інструмент, стартова шабля на шляху до створення власної справи. Вони схильні виявляти меншу цікавість до обраної професії, ніж студенти першої групи.

3. До *третьої групи* належать студенти, які проявляють професійну невизначеність та характеризуються «зануренням» у проблеми, переважно, особистого та побутового планів. Так, житлові, сімейні та побутові негаразди – є характерними для зазначеної групи студентів. При цьому, вони, як правило, виявляють складнощі при виборі свого життєвого шляху та схильні «плисти за течією». Освіта та професійне самовизначення у майбутньому не становлять для них такого інтересу, як для студентів двох перших груп. Втім,

можна припустити, що самовизначення для студентів цієї групи є більш тривалим процесом та займає більший відрізок часу. Також, можливим є те, що самовизначення, чітке слідування поставленій професійній цілі, вибір життєвого шляху – є нехарактерними для осіб третьої групи.

Інша класифікація студентів ґрунтується на типах діяльності студентів, що дозволяє виокремити три основні типи (Чумак В.) [39].

Так, *першому типу* особистості, як правило, характерний комплексний підхід до встановлення цілей чи окреслення завдань навчання у закладі вищої освіти. Студенти цієї групи схильні, як правило, до зосередження на більш широкій галузі знань, ніж передбачено освітньою програмою. При цьому, як правило, студенти схильні виявляти значну соціальну активність, долучаючись до різних форм життя закладу вищої освіти. Студенти першого типу орієнтовані на різну професійну підготовку та широку спеціалізацію.

Студенти, що входять до *другого типу* виявляють схильність до чіткої орієнтації на визначену, вузьку спеціалізацію. Пізнавальна діяльність студентів, як правило, теж виходить далеко за межі навчальної програми. Вони характеризуються зведенням своїх запитів до «професійних інтересів», що відрізняє їх від студентів першого типу.

Щодо *третього типу* особистості, то тут пізнавальна діяльність студентів, як правило, зводиться до засвоєння знань та умінь у межах навчальної програми закладу вищої освіти. Тому, цей тип можна визнати як найменш активний та творчий.

Отже, аналізування навчально-пізнавальної діяльності студентів надає змогу виокремити три типологічні групи, які характеризуються розрізненими моделями поведінки та специфічними характеристиками.

У праці Р. Кацавець (Кацавець Р.) [15] презентовано класифікацію, в основі якої такий критерій, як успішність. Відповідно до даної типології, виділяється 4 групи студентів:

1) відмінники – «зубрили» – це ті студенти, які виявляють бажання та прагнення до постійного відвідування навчальних занять; вони прагнуть та

досягають досить високих результатів у навчанні, відрізняються дисциплінованістю та, як правило, лідерськими якостями;

2) відмінники – «розумні» – ті, які мають високий інтелект, сильну шкільну базу і своїми питаннями можуть поставити деяких викладачів у незручне становище;

3) «трудівники» – студенти, які постійно навчаються, але через свої розумові здібності успіхами у навчанні «не блищать»;

4) неуспішні – «випадкові»; контингент цієї групи різноманітний: хлопці, які вступили до закладу освіти з метою уникнення служби в армії; дівчата, для яких головне у навчанні – це диплом, який надасть їм статус «дипломованої дружини»; молодь, яку до закладу вищої освіти визначили батьки, аби вони чимось займалися тощо.

Отже, спираючись на вищевикладене, можна зробити висновок, що сучасні студенти – це та соціальна група молоді, яка відрізняється високою активністю та енергійністю. Для сучасних студентів властива постійне прагнення до нового, до самовираження. Їм властива мобільність, організаторські якості. Проте, наведені класифікації типів студентів надають нам змогу узагальнити, що у навчанні сучасних студентів проявляються різні мотиваційно-потребнісні установки. Отже, можна резюмувати, що соціально-економічні зміни, що відбуваються в суспільстві, у сучасних студентів теж викликають зміни в мотивації та потребнісних орієнтаціях.

1.2. Основні підходи до вивчення мотиваційно-потребнісної сфери особистості

Упродовж століть людство не припиняє пошуку, спрямованого на дослідження питання мотивації. Актуалізувалося дане питання і постало досить гостро в останні десятиріччя. Преш за все, це стосується навчальної мотивації. З ростом розповсюдженості Інтернету, поширенням популярності соціальних мереж, ми «втрачаємо самих себе», зосереджуючись не на

потрібному, пізнавальному, такому, що потребує зусиль, а керуючись принципом «доступності» віддаємо перевагу гаянню часу, сприймаючи різноманітний «віртуальний мотлох».

Інколи, майбутні випускники, начитавшись різноманітних статей стосовно тієї чи іншої професії роблять хибний вибір і, як би це прикро не звучало, «відсиджують» 5 років за університетською партою заради того, аби здобути диплом. Але, говорячи про таких майбутніх «спеціалістів», перш за все, виникає логічне питання: Яке майбутнє нас чекає? Тому, аби прослідкувати ці та інші аспекти, виявити фактори впливу на мотивацію студента і скласти прогнози щодо майбутньої картини успішності, нам слід детально розглянути та дослідити проблему мотивації.

Проблема мотиву, беззаперечно, займає в психології особистості важливе місце. І, перш ніж перейти до аналізу даного поняття, слід звернути увагу на, що існує термінологічна неясність: однакова і, інколи, навіть як синоніми вживаються терміни «мотив» і «мотивація» (Котлова Л. та ін.) [20].

Перш за все, зауважимо, що поведінці особистості належать дві зв'язані між собою сторони, а саме – спонукальна і регулятивна. Переконавання, ідеали, прагнення та багато інших процесів і станів забезпечують в основному регуляцію поведінки. Якщо говорити про стимуляцію, або спонукання, що забезпечують активізацію і спрямованість поведінки, то саме вони пов'язані з мотивами і мотивацією (Грисенко Н. та ін.) [12].

Мотив є спонуканням до діяльності, який тісно пов'язаний із задоволенням різних потреб суб'єкта. Також зауважимо, що під мотивом, часом, розуміють причину, яка лежить в основі вибору тих чи інших дій; він є сумою внутрішніх та зовнішніх умов, що спонукають суб'єкта діяльності до активності (Данілова Д.) [13].

Так, на відміну від мотивації, мотив є тим, що належить певному суб'єкту поведінки та виступає його визначальною особистісною характеристикою, яка спонукає до здійснення різного роду дій та вчинків.

Самі мотиви формуються на основі потребнісної сфери людини. При цьому, під потребою слід розуміти стан, при якому людина прагне до певних умов життя, діяльності, об'єктів тощо (Наконечна М., Міняйло С.) [26].

Зауважимо, що важливим є розуміння змістовної складової мотиву. Так, зміст мотиву вміщує, як індивідуально-неповторні властивості, так і загальні, які є більш стійкими за своїм змістом. Такий стійкий предметний зміст більше характеризує особистість, ніж сам певний предмет потреби (Мороз Л.) [25].

Говорячи про мотивацію, слід зазначити, що цей термін має більш широке значення ніж концепт «мотив». Так, термін «мотивація» у сучасній психологічній думці, як правило, використовується у подвійному сенсі. У першому розумінні, мотивація означає певну систему факторів, що детермінують поведінку особистості, при цьому, сюди входять: мотиви, цілі, наміри та прагнення тощо. У другому розумінні, мотивація виступає характеристикою процесу, який підтримує та стимулює поведінкову активність індивіда на певному заданому рівні. Втім, найчастіше у психологічній науковій думці мотивація розглядається як певна сукупність причин психологічного характеру, які пояснюють спрямованість та активність поведінки людини (Ткаченко Н.) [36]. Слід зауважити, що мотивація не лише (детермінує) поведінкову активність людини, але і пронизує всі сфери її психічної діяльності (Мороз Л.) [25].

Ми, в нашій роботі, будемо базуватися на понятті мотивації. Як показує аналіз робіт зарубіжних і вітчизняних вчених, мотивація являється однією з фундаментальних проблем. Її розробки пов'язані зі значимістю для сучасної психології теоретичних знань і можливості використовувати їх на практиці.

Сам термін «мотивація», вперше вжив у своїй роботі А. Шопенгаєур «Про четверокий закон достатньої підстави» (Середюк В.) [31].

Ідея єдності інтелекту та афекту, що виникла ще в працях давніх філософів (Аристотель, Спіноза), стала базою практично всіх теоретичних

мотиваційних систем (К. Левін, А. Маслоу, Д. Уотсон, Х. Хекхаузен) (Яковенко Т.) [42].

Мотивацію не тільки розглядають під різним кутом, але й доволі часто висловлюють діаметрально протилежні точки зору на її значення і роль у механізмах регуляції поведінки людини. У сучасній українській науковій літературі проблемам мотивації приділяють увагу, зокрема: Е. Балашов (Балашов Е.) [2], І. Грисенко та О. Гунько (Грисенко І., Гунько О.) [12], А. Клочко (Клочко А.) [16], Л. Мороз (Мороз Л.) [25], М. Наконечна та С. Міняйло (Наконечна М, Міняйло С.) [26], Л. Сердюк (Сердюк Л.) [32], Т. Яковенко (Яковенко Т.) [42] та інші.

Витоки сучасних теорій мотивації треба шукати там, де вперше зародилися психологічні знання (Щербан І., Пантюх М.) [41]. Слід зазначити, що погляди вчених на сутність та походження мотивації протягом століть досліджень змінювались, але незмінно розташовувались між двома філософськими течіями: раціоналізмом та ірраціоналізмом.

В основі ірраціоналізму – вчення про поведінку тварин. Зокрема, представники зазначеного напрямку ґрунтувались на твердженні, що, на відміну від людини, поведінкові прояви тварин «координується» певними несвідомими силами, які є «темними» та мають свої витoki в органічних потребах (Ткаченко Н.) [36].

Відповідно ж до раціоналістичної позиції, яка досить чітко простежується у працях теологів та філософів до середини ХІХ століття, людина постає істотою особливого, унікального роду, з відсутньою схожістю з тваринами. На думку представників цього вчення, лише людина має волю та свободу вибору, вона наділена мисленням та свідомістю. При цьому, мотиваційним джерелом поведінки людини є розум, воля та свідомість (Ткаченко Н.) [36].

Друга половина ХІХ століття є періодом видатних відкриттів у певних наукових напрямках. Зокрема, поява еволюційної теорії Ч. Дарвіна є значущим внеском у розвиток уявлень про природу людини. Так, Ч. Дарвін

зробив значущу спробу скоротити відстань, що розділяла людину та тварину, пояснивши їх схожість у психологічному та анатомо-фізіологічному аспектах (Сердюк В.) [31]. Саме наукові пошуки Ч. Дарвіна дали значущий поштовх у розвитку психології мотивації.

Намагаючись зрозуміти соціальну поведінку людини за аналогією з поведінкою тварин, примирити це розуміння з цікавими для багатьох вчених у той час відкриттями в галузі порівняльних досліджень інтелекту людини і людиноподібних мавп, З. Фрейд і У. Макдауэлл зробили спроби зводити усі форми людської поведінки до природжених інстинктів. У теорії З. Фрейда таких інстинктів було три: інстинкти життя, інстинкт смерті й інстинкт агресивності. У. Макдауэлл, в свою чергу, запропонував набір з десятих інстинктів: інстинкт винахідництва, інстинкт будівництва, інстинкт цікавості, інстинкт утечі, інстинкт стадності, інстинкт забіякуватості, репродуктивний (батьківський) інстинкт, інстинкт відрази, інстинкт самоприниження, інстинкт самоствердження (цит. за Середюк В.) [31].

З 30-х рр. ХХ ст. з'являються і виділяються спеціальні концепції мотивації, що стосуються тільки людини. Однією з перших таких концепцій стала теорія мотивації, запропонована К. Левіном (цит. за Тарлецькою Л.) [34]. Слідом за нею були опубліковані роботи представників гуманістичної психології, таких як А. Маслоу, Г. Оллпорт та ін. (цит. за Миронюк Т.) [23]. Розглянемо детальніше ці теорії.

Найвідоміша концепція мотивації поведінки належить А. Маслоу. Він вважав, що існує ієрархія людських потреб, і ці потреби задовольняються, зазвичай, від нижчих до вищих (цит. за Миронюк Т.) [23].

Основним методологічним принципом, що визначає дослідження мотиваційної сфери у сучасній науці, є положення про єдності динамічної та змістовно-сислової сторін мотивації. Розробка цього принципу пов'язана з дослідженням таких проблем, як система відносин людини, співвідношення сенсу та значення, інтеграція та спонукань та їх основний контекст, спрямованість особистості та особливості поведінки, орієнтування діяльності

тощо (Бригадир М. та ін.) [4]. Науковцями була розроблена концепція особистості та діяльності. Вона полягає в тому, що за мотивами стоять ті чи інші потреби (Варій М.) [5]. Визначення мотиву є причиною вчинків та діяльності, пов'язаних із задоволенням потреб, у сучасній психології є основним поняттям. Одну з перших класифікацій потреб людини запропонував психолог Г. Муррей, вона включала чотири основні типи:

- 1) первинні (забезпечують виживання людини) та вторинні (сприяють розвитку особистості);
- 2) позитивні та негативні;
- 3) явні та неявні;
- 4) усвідомлені та неусвідомлені (цит. за Сердюк Л.) [32].

Грунтуючись на цій класифікації, Г. Муррей сформулював 37 видів потреб і показав, що вони однакові в усіх людей, але у кожної людини своя специфіка висловлювання. Так, науковець визначив, що за характером потреби бувають природними, соціальними, а також матеріальними та нематеріальними (Миронюк Т.) [23]. Завдяки цьому, можна дійти висновку, що потреби – це те, що має індивідуальний прояв у кожної людини, але при цьому є загальним для всіх людей.

Потреба «вимагає задоволення», так як поки вона існує, вона дається взнаки. Люди по-різному можуть намагатися задовольнити потреби, придушувати чи не реагувати на них. Потреби можуть виникати як усвідомлено, так і неусвідомлено. При цьому, не всі потреби усвідомлюються та усвідомлено усуваються. Якщо потребу задовольнили, це не передбачає, що вона зникне назавжди. Більшість потреб періодично відновлюються, хоча, при цьому, вони можуть змінювати форму свого конкретного прояву, а також ступінь наполегливості та впливу на людину (Варій М.) [5].

Зауважимо, що потреби «дають поштовх» для виникнення мотиву, тобто є психологічними причинами (усвідомлені чи несвідомі пориви, прагнення), які спонукають людей до активних дій, вкладених у їх задоволення. Потреба мотивує, якщо її задоволення падає нижче за

прийнятний рівень, і тоді можливість його підвищення значно збільшує ефективність праці. У той же час, задоволена потреба таку функцію втрачає. Саме мотиви, а не потреби відрізняють людей один від одного, оскільки одна і та ж потреба може бути реалізована за допомогою різних мотивів.

Отже, психологія мотивації є досить розробленою і має велику кількість точок зору, які так чи інакше пов'язані між собою. Це, перш за все, зумовлено тим, що розвиток поглядів, як зарубіжних, так і вітчизняних вчених базувався на загальному розумінні того, що мотивація – спонукання до дії, деякий динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини. Цей стан визначає організованість людини, її активність і стійкість, здатність діяльно задовольняти свої потреби.

1.3. Специфіка мотивації студента до професійної діяльності у процесі навчання

Дослідження навчальної мотивації потребує неабиякої уваги з боку вчених різних напрямів. Це, перш за все, пов'язано з тим, що мотивація є провідним фактором, який регулює такі процеси, як поведінку, активність, діяльність особистості.

Перш за все, слід дати визначення поняттю «навчальна мотивація». Навчальна мотивація – це приватний вид мотивації, включеної в учбову діяльність (Коваленко Н. та ін.) [17].

Говорячи про навчальну мотивацію, слід згадати, що процедура мотивації складається з наступних психічних процесів: сприйняття змісту мотиву, емоційна оцінка його особистого значення, осмислення змісту та оцінки мотиву, переконання в мотиві (Данілова Д.) [13].

На основі перерахованих вище джерел активності, виокремлюють такі групи мотивів:

- 1) комунікативні мотиви (пов'язані з потребами в спілкуванні);

2) мотиви уникнення невдач (пов'язані з усвідомленням можливих неприємностей, незручностей, покарань, які можуть виникнути через невиконання певної діяльності);

3) мотиви престижу (пов'язані з прагненням отримати або підтримати високий соціальний статус);

4) професійні мотиви (спрямовані на опанування професійними знаннями та навичками);

5) мотиви творчої самореалізації (пов'язані з прагненням до більш творчого підходу до вирішення завдань);

6) навчально-пізнавальні мотиви (спрямовані на оволодіння новими знаннями, навчальними навичками, вміннями; визначаються глибиною інтересу до знань);

7) мотиви, що свідчать про орієнтацію студентів на оволодіння способами добування знань;

8) соціальні мотиви (пов'язані з різними видами соціальної взаємодії студента з іншими людьми (Тарлецька В.) [34].

Також, у науковій психологічній думці розповсюдженим є виокремлення двох основних груп мотивів навчальної діяльності:

I. Мотиви, закладені в самій навчальній діяльності:

1) мотиви, пов'язані з утриманням вчення: учня спонукає вчитися прагнення дізнатися нові факти, оволодіти знаннями, способами дій, проникнути в суть явищ тощо;

2) мотиви, пов'язані з самим процесом навчання: учня спонукає вчитися прагнення проявляти інтелектуальну активність, міркувати, долати перешкоди в процесі вирішення завдань, тобто дитини захоплює сам процес вирішення, а не тільки одержувані результати.

II. Мотиви, пов'язані з тим, що лежить поза самої навчальної діяльності:

1) широкі соціальні мотиви:

- а) мотиви обов'язку і відповідальності перед суспільством, класом, учителем, батьками тощо;
 - б) мотиви самовизначення (розуміння значення знань для майбутнього, бажання підготуватися до майбутньої роботи і тощо) і самовдосконалення (отримати розвиток в результаті вчення).
- 2) Вузькоособистісні мотиви:
- а) прагнення заслужити схвалення, отримати хороші відмітки (мотивація благополуччя);
 - б) бажання бути першим учнем, зайняти гідне місце серед товаришів (престижна мотивація).
- 3) Негативні мотиви:
- а) прагнення уникнути неприємностей з боку вчителів, батьків, однокласників (мотивація уникнення неприємностей) (Тарлецька Л.) [34].

Мотивація навчальної діяльності студентів стала вивчатися порівняно нещодавно. Найбільш вивченим напрямками тут є: мотиви вступу до вузу, динаміка зміни мотивів у процесі навчання у вузі, ставлення студентів до різних навчальних предметів (Сердюк Л.) [32].

Результати досліджень навчальної мотивації студентів сприяли виявленню таких проблем, як девальвація вищої освіти: цінністю стають не знання, освіта в цілому, а сам факт наявності диплома. Крім того, наголошується, що в процесі навчання у вузі сила мотиву навчання та освоєння обраною спеціальністю знижується (Повідайчик О. та ін.) [29].

Таким чином, дослідження, які стосуються питання навчальної мотивації, в останні десятиріччя, проводяться досить активно. Так, на даному етапі свого розвитку спостерігається активне поширення і загострення такої проблеми, як девальвація вищої освіти. Також, важливо підкреслити той факт, що усвідомлення визначального значення мотивації для навчальної діяльності призвело до формулювання принципу мотиваційного забезпечення навчального процесу. Ці та багато інших питань, які є досить

розробленими та, водночас, мають велику кількість неточностей, потребують більш детального вивчення для ефективного використання знань у сфері навчальної мотивації у практиці.

Професійний та особистісний розвиток студентів вузу, успішність навчання, а також їх професіоналізація та соціалізація після закінчення вишу залежать від рівня мотивації студента до професійної діяльності, що забезпечує формування освітніх, професійних та особистісних ціннісних спрямованостей студентів. На формування навчальної мотивації студента, як зазначає Н. Коваленко зі співавторами (Коваленко Н. та ін.) [17], значно впливає наявність таких факторів:

1. Соціально-психологічні чинники: макросередовища (загальнодержавні, регіонально-етнічні); мікросередовища (чинники сім'ї, закладу вищої освіти, громадських організацій, неформальних об'єднань).

2. Загальнодержавні чинники: економічні, політичні, культурно-моральні умови життя людей у країні масової інформації.

Також, велику роль відіграють психологічні фактори, які поділяються на два типи:

1) об'єктивні вікові особливості: характерологічні; типологічні особливості особистості; громадські мотиви, що впливають на формування ціннісних орієнтацій, відносин, мотивації студента до професійної діяльності та професійної самосвідомості;

2) суб'єктивні: потенціал особистості, у тому числі високі професійно-особистісні стандарти; прагнення до знань, розширення свого кругозору тощо (Варій М.) [5].

Зауважимо, що вивчення психологічних факторів формування мотивації в особистості до професійної діяльності є одним із спірних питань.

Отже, проблема мотивації в психології досліджується достатньо широко. Та, незважаючи на велику кількість досліджень в цій області, а також зверненню ряду авторів до вивчення особливостей мотиваційної сфери студентів, дану проблему не можна вважати вирішеною в усіх її аспектах.

Тим паче, що результати певних конкретних досліджень нерідко носять суперечливий характер.

Висновки до першого розділу. Визначено, що сучасні студенти – це та соціальна група молоді, яка відрізняється високою активністю та енергійністю. Для сучасних студентів властива постійне прагнення до нового, до самовираження. Їм властива мобільність, організаторські якості. Проте, наведені класифікації типів студентів надають нам змогу узагальнити, що у навчанні сучасних студентів проявляються різні мотиваційно-потребнісні установки. Отже, можна резюмувати, що соціально-економічні зміни, що відбуваються в суспільстві, у сучасних студентів теж викликають зміни в мотивації та потребнісних орієнтаціях.

Встановлено, що психологія мотивації є досить розробленою і має велику кількість точок зору, які так чи інакше пов'язані між собою. Це, перш за все, зумовлено тим, що розвиток поглядів, як зарубіжних, так і вітчизняних вчених базувався на загальному розумінні того, що мотивація – спонукання до дії, деякий динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини. Цей стан визначає організованість людини, її активність і стійкість, здатність діяльно задовольняти свої потреби.

Резюмовано, що проблема мотивації в психології досліджується достатньо широко. Та, незважаючи на велику кількість досліджень в цій області, а також зверненню ряду авторів до вивчення особливостей мотиваційної сфери студентів, дану проблему не можна вважати вирішеною в усіх її аспектах. Тим паче, що результати певних конкретних досліджень нерідко носять суперечливий характер.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБНІСНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТА

2.1. Організація та методи дослідження особливостей мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку

З метою виявлення особливостей мотиваційно-потребнісної сфери професійного вибору студентів різних спеціальностей, нами було проведено психодіагностичне дослідження.

Вибірку опитуваних склали студенти факультету психології, історії та соціології Херсонського державного університету: 60 осіб віком від 18 до 29 років, із них – 21 особа чоловічої та 39 осіб жіночої статей. При цьому, 30 студентів з числа опитуваних – студенти 1-4 курсів, що здобувають вищу освіту за спеціальністю «Психологія», та 30 студентів 1-4 курсів, що здобувають вищу освіту за спеціальністю «Соціальна робота». Дослідження було проведене у мережі Інтернет: досліджуваним були розіслані методики та бланки відповідей.

Для виконання психодіагностичних завдань та досягнення поставленої мети, нами було застосовано такий набір емпіричних методів – комплекс психодіагностичних методик, а саме:

1. Методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса з метою виявлення того, до чого студенти дійсно прагнуть, що для них є найважливішим, цінним.

2. Методика «Діагностика учбової мотивації студентів» (Н. Бадмаєва) з метою визначення актуальних домінуючих мотивів навчання студента та суб'єктивної оцінки їх значущості для учіння (спонукальної сили).

3. «Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребнісній сфері» О. Потьомкіної з метою діагностування соціально-психологічних установок респондентів.

За допомогою визначеного психодіагностичного комплексу ми досягнемо виконання дослідницького завдання – виявимо особливості мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку різних спеціальностей. Зупинимось детальніше на описі зазначених методик.

Методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса дозволяє виявити, до чого людина дійсно прагне, що для неї є найважливішим, цінним і, при необхідності, підкоригувати свою поведінку. Методика розроблена чеськими психологами В. Смекалом та М. Кучером. У основі методики лежить дещо змінена орієнтовна анкета Б. Басса. За допомогою методики можна виявити такі спрямованості:

1. Спрямованість на себе – орієнтація на пряму винагороду безвідносно до змісту роботи, схильність до суперництва.

2. Спрямованість на спілкування – прагнення за будь-яких умов підтримувати відносини з людьми, орієнтація на спільну діяльність.

3. Спрямованість на справу – зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділове співробітництво, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, яка корисна для досягнення спільної мети (Чала Ю, Шахрайчук А.) [22].

Методика «Діагностика учбової мотивації студентів» (Н. Бадмаєва) розроблена на основі опитувальника А. Реана та В. Якуніна. Методика дозволяє визначити актуальні домінуючі мотиви навчання студента та суб'єктивну оцінку їх значущості для учіння (спонукальної сили) (Чала Ю, Шахрайчук А.) [22].

Опитуваним пропонується оцінити, наскільки підходить для них кожен із 34 запропонованих варіантів продовження речення «Вчуся тому, що...». Відповіді згруповані за сімома основними шкалами, а саме:

- 1) комунікативні мотиви;
- 2) уникнення (захисту);
- 3) престижу;
- 4) професійні мотиви;

- 5) творчої самореалізації;
- 6) учбово-пізнавальні;
- 7) широкі соціальні.

«Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребнісній сфері» О. Потьомкіної. Процес пізнання мотиваційної сфери особистості нерозривно пов'язаний з вивченням її потреб, у межах якого важливо розуміти, що соціальна природа кожної окремо взятої людини гарантовано накладає відбиток формування останніх. У свою чергу, всі підходи до вивчення змісту, методів та послідовних етапів соціально-психологічних установок, безпосередньо ґрунтуються на аналізі особистості людини як суб'єкта праці, спілкування та пізнання, що у результаті формує її основні соціальні потреби у трудовій активності, у контактах з іншими людьми, в отриманні нової інформації (Галян І.) [11]. В даний час, в умовах ламання багатьох усталених раніше поглядів на життя, дослідження змін орієнтацій соціальних потреб особистості має надзвичайне значення у сфері планування навчальної діяльності.

Ґрунтуючись на вищевикладеному, стає очевидним ступінь важливості діагностики соціально-психологічною установок мотиваційно-потребнісної сфери особистості, і, як наслідок, актуальність даного напрямку досліджень.

«Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребнісній сфері» О. Потьомкіної дозволяє отримати інформацію за такими напрямками: схильність до професії; мотиви, що спонукають виконувати роботу; ступінь мотивації. Під поняттям «соціально-психологічні установки» авторка має на увазі стан психологічної готовності, який формується на основі особистісного досвіду і безпосередньо впливає на можливі реакції людина (цит. за Чала Ю.) [38].

При цьому, «установка» сприймається як ставлення до якогось предмета, явища, людини, як готовність до певної поведінки у конкретній ситуації. У свою чергу, під сутністю мотиваційно-потребнісної сфери особистості мається на увазі своєрідний фундамент, на якому формуються

життєві цілі особистості, що визначають її життєвий шлях (Весельська А. та ін.) [28].

Сутність методики діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері полягає в тому, що вона дозволяє діагностувати ступінь виразності та взаємозв'язок між собою соціально-психологічних установок в окремої особи чи групи людей. При цьому, перші 40 питань (частина I) показують, що важливіше для людини: альтруїзм або егоїзм, процес або результат, а інші 40 (частина II) спрямовані на оцінку значущості свободи чи влади, змісту роботи чи грошей (Весельська А. та ін.) [28].

T-критерій Ст'юдента був застосований з метою перевірки гіпотез щодо достовірності різниці середніх з метою проведення аналізу кількісних даних про вибірки з нормальним розподілом та однаковою варіацією, а саме визначення індивідуальних розбіжностей у особливостях особистісної саморегуляції студентів з різним рівнем тривожності.

2.2. Аналізування та інтерпретація результатів дослідження

Звернемося до презентування та аналізування результатів дослідження, проведеного із застосуванням визначеного набору методик.

В ході проведення дослідження, нами були виявлені узагальнені показники (представлені у відсотках) за *Методикою діагностики спрямованості особистості Б. Басса* по трьом показникам: спрямованість на себе, спрямованість на спілкування, спрямованість на справу. Отримані результати презентовані на рисунку 2.1.

Отже, спрямованість на себе ми виявили у 25% студентів. Так, у осіб з такою спрямованістю домінуючою є орієнтація на пряму винагороду безвідносно від змісту роботи, схильність до суперництва.

Спрямованість на справу є домінуючою у 17% досліджуваних. Таких осіб можна характеризувати як таких, що зацікавлені у вирішенні ділових

проблем, виконанні роботи якнайкраще, орієнтовані на ділову співпрацю, здатні відстоювати свої інтереси в справі.

Рис. 2.1. Відсотковий розподіл результатів дослідження спрямованості студентів

Найбільш чисельною виявилася група осіб зі спрямованістю на спілкування. У 58% досліджуваних домінує спрямованість на спілкування – прагнення за будь-яких умов підтримувати відносини з людьми, орієнтація на спільну діяльність.

Резюмуємо, що переважання у групі досліджуваних осіб з вираженою спрямованістю на спілкування можна пояснити віковими особливостями опитуваних. Так, студентський вік характеризується прагнення до розширення власних меж, встановлення нових соціальних контактів.

На рисунку 2.2 презентовано результати дослідження мотивації студентів за методикою «Діагностика учбової мотивації студентів» (Н. Бадмаєва).

Домінуючими у досліджуваній групі студентів-першокурсників є дві групи мотивів: творчої самореалізації (20%) та престижу (25%). Таким чином, отримані відсоткові показники свідчать про сприйняття студентами

навчального процесу як одного із способів реалізації свого творчого потенціалу. Слід зазначити, що реалізацію такого роду мотиву можна здійснити як у руслі навчального процесу, так і в поза університетських заходах.

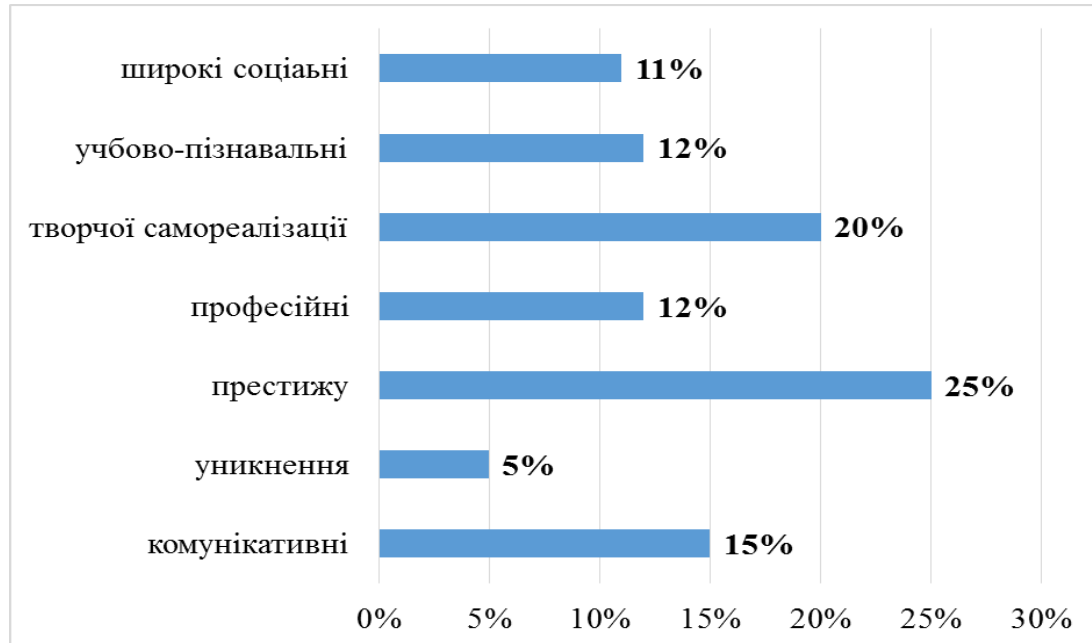

Рис. 2.2. Відсотковий розподіл домінуючих мотивів учбової діяльності студентів

Також, слід відмітити, що у певного числа досліджуваних спостерігається відсутність мотивації до навчання загалом, адже головною метою свого перебування у стінах університету студенти з мотивами престижу вбачають у визнанні іншими самого факту приналежності до університетської молоді, що завжди було, є та буде престижним. Такі показники є досить високими для групи досліджуваних (25%), адже вже зараз, на етапі навчання, можна припустити, що значних досягнень в обраній професії ці студенти не здобудуть.

Також, за результатами дослідження було виявлено, що у 15% від загального числа опитуваних домінуючими є комунікативні мотиви, що свідчать про те, що першочерговою потребою для студентів у новому для себе соціальному середовищі є налагодження нових контактів, реалізація своїх потреб у спілкуванні. Отримані показники не випадкові і цілком

грунтовні, адже коли як не в студентському віці спілкуватися, пізнаючи щось нове та таке, що дає змогу всесторонньо розвиватися особистості.

Що ж стосується професійних мотивів (12%), то вони є, скоріше, такими, які ґрунтуються на уявленнях та здогадках студентів щодо особливостей та специфіки обраної ними професії.

Учбово-пізнавальні мотиви є домінуючими у 12% досліджуваних. Домінування такого роду мотиву свідчить про те, що респонденти в учбовій діяльності орієнтовані на здобуття нових знань, набуття вмінь та навичок у обраній професійній сфері. Слід зазначити, що такий, досить не значний, відсоток домінуючих учбово-пізнавальних мотивів свідчить про слабо виражену спрямованість на навчання у цілому. А це, в свою чергу, знижує рівень набуття нових знань та якість навчання.

У 11% досліджуваних домінують широкі соціальні мотиви. Суть такого роду мотивів полягає у бажанні отримати знання, щоб бути корисним суспільству, у бажанні виконати свій обов'язок перед батьками, друзями, у розумінні необхідності вчитися, щоб здобути професію і вижити в умовах ринкової економіки тощо. Сюди ж відносяться і мотиви, які полягають у бажанні зайняти певне місце у стосунках з іншими людьми, одержати їхнє схвалення, заслужити у них авторитет.

Негативна мотивація була виявлена у 5% досліджуваних студентів. Загалом, негативна мотивація – це, перш за все, спонукання, зумовлені усвідомленням можливих неприємностей, незручностей, покарань, які можливі в разі невиконання діяльності. Отже, серед опитуваних виявлено студентів, які навчаються лише тому, що так вимагає хтось, чиє покарання є лякаючим для них. Наприклад, студента до навчання можуть спонукати вимоги й погрози батьків, побоювання незадовільних оцінок як таких, що завдають удару амбіціям або ж призводять до неприємностей і в університеті, і вдома. Навчання під впливом такого мотиву набуває характеру захисної дії і є певною мірою примусовим. У разі дії негативної мотивації людину спонукає до діяльності прагнення уникнути неприємностей і покарання. Вона

міркує так: «Якщо я цього не зроблю, то зазнаю неприємностей або навіть покарання». Страх перед можливими складнощами чи покаранням і намагання цього уникнути – ось що спонукає до діяльності під впливом негативної мотивації. Отже, такого роду мотивація є не здоровою, та такою, що не призведе до позитивних, високих результатів у навчанні, а, в подальшому, і до формування професійних навичок та якостей, які є необхідними для майбутнього професіонала.

Отже, в результаті дослідження домінуючих мотивів студентів було виявлене різноманітне переважання тих чи інших спрямованостей. Так, у більшості домінуючими є мотиви творчої самореалізації та престижу.

На рисунку 2.3 представлено результати за *«Методикою діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребнісній сфері»* О. Потьомкіної.

Рис. 2.3. Показники соціально-психологічних установок студентів

Так, аналізування представлених результатів за методикою надає змогу визначити, що найбільш високі середні бали було отримано за шкалами «орієнтація на результат» (6,7 балів) та «орієнтація на свободу» (6,2 бали). Зауважимо, що люди, які орієнтуються на результат, найнадійніші. Вони можуть досягати результату своєї діяльності всупереч метушні, перешкодам,

невдачам. Крім того, головна цінність цих людей – це свобода. Дуже часто «орієнтація на свободу» поєднується з «орієнтацією на працю».

Найнижчі бали було отримано за шкалами «орієнтація на гроші» (3,5 бали) та «орієнтація на гроші егоїзм» (3,7 бали). Так, низькі значення за даними шкалами свідчать про те, що для досліджуваних прагнення до збільшення свого добробуту не є провідною цінністю.

Звернемося до виявлення розбіжностей між групами досліджуваних студентів спеціальностей «Психологія» (n=30) та «Соціальна робота» (n=30). Для досягнення дослідницької мети, нами був застосований *t*-критерій Ст'юдента (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Статистично значущі відмінності показників мотиваційно-потребнісної сфери студентів різних спеціальностей

№	Показники мотиваційно-потребнісної сфери	Середні значення		Стандартне відхилення		Значення критерію Ст'юдента
		*Група 1	*Група 2	*Група 1	*Група 2	
1.	Спрямованість на спілкування	17,4	23,1	1,1	2,5	2,68**
2.	Престижу	4,1	2,9	1,5	0,4	2,16***
3.	Орієнтація на результат	6,2	4,6	1,1	0,5	1,72****
4.	Орієнтація на гроші	3,4	2,1	1,4	0,9	1,69****
5.	Орієнтація на діяльність	5,9	5,1	0,8	0,2	1,83****

Примітка: *Група 1 – студенти спеціальності «Психологія»; Група 2 – студенти спеціальності «Соціальна робота»; ** $p \geq 0,01$ ($t_{кр} = 2,637$); *** $p \geq 0,05$ ($t_{кр} = 1,989$); **** $p \geq 0,1$ ($t_{кр} = 1,663$).

Проаналізуємо значущі відмінності за показниками. Так, отримано розбіжності за п'ятьма показниками у групах студентів спеціальностей «Психологія» та «Соціальна робота», а саме: «Спрямованість на

спілкування» ($t_{emp}=2,68$, при $p \geq 0,01$) за «Методикою діагностики спрямованості особистості» Б. Басса; «Мотив престижу» ($t_{emp}=2,16$, при $p \geq 0,05$) за методикою «Діагностика учбової мотивації студентів» (Н. Бадмаєва); «Орієнтація на результат» ($t_{emp}=1,71$, при $p \geq 0,1$), «Орієнтація на гроші» ($t_{emp}=1,69$, при $p \geq 0,1$), «Орієнтація на діяльність» ($t_{emp}=1,83$, при $p \geq 0,1$) за «Методикою діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребнісній сфері» О. Потьомкіної.

Отже, отримані значущі розбіжності надають нам змогу узагальнити, що студенти спеціальності «Психологія», на відміну від студентів спеціальності «Соціальна робота», частіше схильні керуватися мотивом престижу, проявляти орієнтацію на результат, гроші та діяльність. Також, отримані результати свідчать про більшу орієнтованість на спілкування студентів спеціальності «Соціальна робота», ніж студентів «Психологія».

2.3. Рекомендації, щодо оптимізації мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку

Для успішності спеціальної освіти велике значення має факт домінування у мотиваційному профілі студента переважно зовнішньої чи внутрішньої мотивації до професійної діяльності (Тітова Т.) [35]. Так, студенти з переважно зовнішньою мотивацією меншою мірою довільні в організації навчального процесу, менше занурені у навчальну діяльність, оскільки ними рухають не стільки пізнавальні чи професійні мотиви, скільки зовнішні стосовно процесу та результату навчальної діяльності умови. Мотивація студентів до професійної діяльності значною мірою обумовлюється також і соціально-психологічними факторами їхнього професійного формування, насамперед, особливостями взаємовідносин суб'єктів освітнього процесу (студентів, викладачів, представників адміністрації).

Так, виявлення підсумків теоретико-емпіричного дослідження показало, що серед компонентів мотивації студентів до професійної діяльності можна виділити два класи мотивів:

1) центральні (або спрямовані на процес та результати освіти, до них відносяться мотиви професійні, самореалізації та навчально-пізнавальні);

2) супутні професіоналізації студентів (або зовнішні по відношенню до процесу та результатів освіти: престиж, комунікативні та соціальні мотиви).

Залежно від стадії соціально-психологічного розвитку особистості та групи у процесі освіти, а також положення студентів у структурі міжособистісних відносин мотивація студентів набуває різних властивостей. У процесі дослідження було виявлено, що в середньому мотиваційні профілі студентів 1-4 курсів різних спеціальностей мають схожі характеристики. «Середньостатистичний» студент керується насамперед мотивами престижу, творчої самореалізації та комунікативними. Значущу роль для студентів відіграють соціальні мотиви (виконати обов'язок перед батьками та освітньою установою, привнесення користі суспільству, забезпечення собі гідного службового становища).

Специфіку професійного формування особистості студентів можна пояснити низкою отриманих результатів (підвищенням професійної зрілості в процесі освіти).

Отже, для підвищення рівня мотивації професійної діяльності студентів можна запропонувати такі рекомендації:

– створювати ситуацію успіху у навчанні, тобто передбачати градацію навчального матеріалу для груп студентів з різною базовою підготовкою та різним інтелектуальним розвитком;

– необхідна наявність завдань різного ступеня складності, залежно від рівня базових знань, цілей та розвитку учнів;

– використовувати такі питання та завдання, вирішення яких вимагає від студентів активної пошукової діяльності;

– по можливості прагнути до того, щоб у процесі виробничої практики студенти виконували роботу, що найбільше відповідає майбутній спеціальності;

– викладачам спеціальних дисциплін наводити більше прикладів з виробничої діяльності, проводити ділові ігри, щоб створити найбільш повне уявлення студентів про майбутню професію;

– дуже важливо роз'яснювати студентам значущість професійної освіти взагалі, незалежно від здобутої спеціальності.

Зауважимо, що у сучасних студентів відсутнє цілісне бачення чітких перспектив у професійній реалізації, і це, безумовно, є елементом негативної навчальної мотивації. Тому, потрібно підтримувати впевненість студентів у тому, що в майбутньому при пошуку роботи багато що залежить, перш за все, від них самих, і знання, що отримуються, можуть зіграти при цьому суттєву роль.

Для процесу розвитку майбутніх фахівців важливе значення має рівень професійної спрямованості учнів. До складових професійної спрямованості слід зарахувати такі компоненти:

– система ціннісних орієнтацій, пов'язаних із професійними устремліннями людини (соціальна значимість та престиж професії, зміст професійної праці, можливості до вдосконалення та самоствердження, «інструментальні» цінності професії як засоби досягнення інших життєвих благ);

– професійні інтереси, що виражають особисту приязнь до конкретного виду праці, що має для людини емоційну привабливість;

– мотиви, тобто сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що викликають активність особистості та визначають її спрямованість;

– відношення особистості до професії (динамічна система відносин до професійно значущих видів діяльності, умов і способів їх виконання, форм професійної підготовки та членів професійних груп, колективів).

За високого рівня професійної спрямованості у студента переважають високі духовні мотиви вибору професії, а серед професійних інтересів переважають такі, які задовольняються в формах активної діяльності. При низькому рівні професійної спрямованості переважають матеріальні мотиви вибору професії, непрямі мотиви, зовнішні стосовно даної професії, а інтерес до цієї діяльності відсутній чи переважають пасивні за своїм характером інтереси.

Під методами навчання необхідно розуміти способи взаємозалежної роботи викладача та студента, спрямовані на оволодіння студентом загальними та професійними повноваженнями, спрямованими на виховання та розвиток у процесі навчання (Тонха Т. та ін) [37]. Мета творчої діяльності викладача полягає в тому, щоб доцільно застосовувати в навчальному процесі ті методи, які забезпечують найкраще досягнення встановлених завдань, зокрема:

- формування професійних компетенцій;
- розвиток творчого мислення та пізнавальних інтересів;
- розвиток здібностей студентів;
- виховання особистості в процесі оволодіння професійною компетентністю.

Виникнення та формування активних методів навчання пов'язане з тим, що перед освітою постали нові завдання: не лише надати знання студентам, а й забезпечити формування та розвиток пізнавальних інтересів та здібностей, творчого мислення, умінь та навичок самостійної розумової праці, що обумовлено бурхливим розвитком інформаційної сфери.

Особливості активних методів навчання можна сформулювати у таких положеннях:

- спонукання студента до активізації мисленнєвої діяльності у процесі оволодіння навчальним матеріалом;
- орієнтація на самостійне здобування знань;
- самостійне творче вироблення рішень;

- розвиток критичного мислення, формування практичних умінь та навичок;
- підвищення ступеня мотивації та емоційності студентів.

На сьогодні активні методи навчання є одним із способів формування мотивації сучасного студента закладу вищої освіти. Слід зазначити, що внутрішня мотивація та фактори, що впливатимуть на її формування, безпосередньо залежать від маневреності та зусиль викладача. Сьогодні його завдання ускладнюється тим, що доводиться розвинути мотивацію колишнього школяра в інтелектуальній діяльності, а в деяких випадках вперше її сформувати. Класичний метод проведення занять не залучає студентів у продуктивну дослідницьку діяльність, а сприяє лише неефективній роботі.

Таким чином, при відборі методів навчання з метою оптимізації мотиваційно-потребнісної сфери студентів, викладачеві слід дотримуватися низки правил, зокрема:

1. Не можна різко розділити наявні методи навчання на активні та неактивні. Застосовуючи різноманітні способи стимуляції пізнавальної діяльності, викладач домагається збільшення пізнавальної активності студентів.

2. При виборі методів навчання слід розглянути сутність навчального матеріалу та використовувати активні методи там, де найбільш дієво можуть виявитися творче мислення студентів, їх пізнавальні здібності, життєвий досвід, уміння адаптуватися до реальної діяльності.

3. Вибір методів навчання залежить від низки умов: специфіки змісту матеріалу, що вивчається; загальних завдань підготовки фахівця; часу, який має викладач; особливостей складу студентів; наявності засобів навчання.

4. Самостійне вирішення труднощів студентами повинно мати місце на всіх етапах процесу навчання, як при вивченні нового, так і при виконанні практичних завдань з вивчених тем.

Узагальнимо, що у період освоєння професії, мотиваційно-потребнісна сфера, пов'язана з інтересом до цієї професії, позначається як ресурсу та передумова, які є необхідними для формування професіоналізму. Іншими словами, студенту необхідні постійні професійні мотиви навчальної діяльності та цілком адекватні уявлення про свою майбутню роботу. За наявності цих елементів мотивації, студенти докладатимуть зусилля для постійного формування креативності, спрямованої на отримання нових знань та для розвитку професійно значущих якостей.

Висновки до другого розділу. З метою виявлення особливостей мотиваційно-потребнісної сфери професійного вибору студентів різних спеціальностей, нами було проведено психодіагностичне дослідження.

Для виконання психодіагностичних завдань та досягнення поставленої мети, нами було застосовано такий набір емпіричних методів – комплекс психодіагностичних методик, а саме: Методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса з метою виявлення того, до чого студенти дійсно прагнуть, що для них є найважливішим, цінним; методика «Діагностика учбової мотивації студентів» (Н. Бадмаєва) з метою визначення актуальних домінуючих мотивів навчання студента та суб'єктивної оцінки їх значущості для учіння (спонукальної сили); «Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребнісній сфері» О. Потьомкіної з метою діагностування соціально-психологічних установок респондентів.

За допомогою визначеного психодіагностичного комплексу нами було досягнуто виконання дослідницького завдання – виявлено особливості мотиваційно-потребнісної сфери осіб студентського віку різних спеціальностей.

Отримані значущі розбіжності надали нам змогу узагальнити, що студенти спеціальності «Психологія», на відміну від студентів спеціальності «Соціальна робота», частіше схильні керуватися мотивом престижу, проявляти орієнтацію на результат, гроші та діяльність. Також, отримані

результати свідчать про більшу орієнтованість на спілкування студентів спеціальності «Соціальна робота», ніж студентів «Психологія».

На основі здійсненого теоретико-емпіричного дослідження з теми, наведено рекомендації щодо оптимізації мотиваційно-потребнісної сфери студентів.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, мотиваційна сфера є психологічним утворенням, що має складну структуру, і виражається як феномен особистісного розвитку, що відображає ієрархічну, динамічну систему мотивів у їхній суб'єктивній ієрархії. Структура мотиваційної сфери особистості студента має складну, ієрархічну будову, що включає мотиваційні механізми особистості, що виявляються у регуляції поведінки. Мотиваційні прояви поділяються на зовнішні та внутрішні, індивідуальні та соціальні, активні, глибинні та стійкі психічні утворення. Мотивація як стійке особистісне утворення розглядається з позиції спрямованості, намірів задоволення потреб.

Узагальнено, що проблема мотивації у психології досліджується достатньо широко. Та, незважаючи на велику кількість досліджень в цій області, а також звернення ряду авторів до вивчення особливостей мотиваційної сфери студентів, дану проблему не можна вважати вирішеною в усіх її аспектах. Тим паче, що результати певних конкретних досліджень нерідко носять суперечливий характер.

2. Визначено, що найбільш чисельною виявилася група осіб зі спрямованістю на спілкування, що свідчить про прагнення більшості за будь-яких умов підтримувати відносини з людьми, орієнтуватися на спільну діяльність. Встановлено, що домінуючими у досліджуваній групі студентів-першокурсників є дві групи мотивів: творчої самореалізації та престижу. Таким чином, отримані результати свідчать про сприйняття студентами навчального процесу як одного із способів реалізації свого творчого потенціалу. Слід зазначити, що реалізацію такого роду мотиву можна здійснити як у руслі навчального процесу, так і в поза університетських заходах. Також, слід відмітити, що у певного числа досліджуваних спостерігається відсутність мотивації до навчання загалом, адже головною метою свого перебування у стінах університету студенти з мотивами престижу вбачають у визнанні іншими самого факту приналежності до університетської молоді, що завжди було, є та буде престижним. Такі

показники є досить високими для групи досліджуваних, адже вже зараз, на етапі навчання, можна припустити, що значних досягнень в обраній професії ці студенти не здобудуть.

Отримані значущі розбіжності надали нам змогу узагальнити, що студенти спеціальності «Психологія», на відміну від студентів спеціальності «Соціальна робота», частіше схильні керуватися мотивом престижу, проявляти орієнтацію на результат, гроші та діяльність. Також, отримані результати свідчать про більшу орієнтованість на спілкування студентів спеціальності «Соціальна робота», ніж студентів «Психологія».

3. На основі здійсненого теоретико-емпіричного дослідження з теми, наведено рекомендації щодо оптимізації мотиваційно-потребнісної сфери студентів.

Перспективою подальших розвідок є виявлення індивідуальних особливостей мотиваційно-потребнісної сфери студентів у період значущих змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Харків: КЦ ФОП Іванової М. А., 2020. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 16. 264 с.
2. Балашов Е. М. Метакогнітивна усвідомленість та навчальна мотивація студентів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2020. № 1. С. 31–38.
3. Белих О. С. Ціннісно-потребнісна сфера як фактор духовного формування студентської молоді. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 13(2). С. 198–205.
4. Бригадир М. Б., Бугерко Я. М., Ревасевич І. С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. 35 с.
5. Варій М. Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. Спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
6. Видра О. Вікова психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 112 с.
7. Вікова психологія / О. Сергєєнкова, О. Столярчук, О. Коханова, О. Пасєка. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 376 с.
8. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта, 2001. 416 с.
9. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Либідь, 2005. 400 с.
10. Галецька І., Гунько О. Уявлення про ідеального викладача в студентів з різною мотивацією до навчання. *Вісник Львівського університету. Психологічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 12–20.
11. Галян І. Психодіагностика: навч.-метод. посіб. Дрогобич: «Вимір», 2006. 272с.

- 12.Грисенко Н. В., Бойко Ю. К. Мотиваційна сфера осіб із різними рівнями емоційного інтелекту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. 2017. Вип. 2(1). С. 31–37.
- 13.Данілова Д. Е. Ціннісно-мотиваційна сфера представників студентського самоврядування закладу вищої освіти. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2020. Вип. 32-33. С. 64–66.
- 14.Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія: Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посібник. Дрогобич: Посвіт, 2014. 152 с.
- 15.Кацавець Р. С. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Алерта, 2019. 112 с.
- 16.Клочко А. М. Мотиваційна сфера як чинник професійного становлення особистості правоохоронця в ВНЗ системи ОВС. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 5. С. 62–65.
- 17.Коваленко Н. П., Боброва Н. О., Ганчо О. В., Зачепило С. В. Мотивація студентів як запорука успішного професійного розвитку. *Медична освіта*. 2020. № 3. С. 43–48.
- 18.Коробкіна Р. С., Невоєнна О. А. Особливості навчальної мотивації студентів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія*. 2019. Вип. 66. С. 30–35.
- 19.Корольчук М. С., Осьодло В. І. Психодіагностика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. М. С. Корольчука. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.
- 20.Котлова Л. О., Тичина І. М., Шикирава Н. М. Статеві відмінності самооцінки та мотивації навчання студентів. *Габітус*. 2022. Вип. 34. С. 47–51.
- 21.Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра псих.

- Наук. Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2012. 44 с.
- 22.Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 128 с.
- 23.Миронюк Т. Мотиваційно-ціннісна сфера здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів біології. *Молодь і ринок*. 2016. № 7. С. 153–158.
- 24.Мишина Н. В., Ільченко С. І., Єфанова А. О. Динаміка показників навчальної мотивації студентів медичного ВНЗ на різних етапах навчання. *Здоров'я дитини*. 2019. Т. 14. № 2. С. 96–102.
- 25.Мороз Л. Роль міжпредметних зв'язків у формуванні мотивації навчальної діяльності студентів. *Теорія та методика управління освітою*. 2013. Вип. 10. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_24
- 26.Наконечна М. М., Міняйло С. Р. Інтерсуб'єктність та мотиваційна сфера в юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2018. Вип. 39. С. 185–194.
- 27.Омельченко М. С. Проблема становлення професійної свідомості особистості на етапі професійного вибору. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5. Вип. 10. С. 131–142.
- 28.Основи психодіагностики: метод. рек. з навч. дисц. / уклад.: А. Весельська, Г. Кострікіна, Л. Котлова, Г. Хворова. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 31 с.
- 29.Повідайчик О. С., Попик М. М., Реблян А. М. Мотиваційні аспекти науково-дослідницької діяльності студентів закладів вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2022. Вип. 1. С. 219–222.
- 30.Подшивайлов Ф., Подшивайлова Л., Счастлива Г. Типологічні особливості студентів за показником мотивації досягнення. *Навчання і*

- виховання обдарованої дитини: теорія та практика. 2018. Вип. 2. С. 78–87.
31. Середюк В. С. Особливості навчальної мотивації студентів. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2019. Вип. 26-27. С. 65–66.
32. Сердюк Л. З. Психологічне забезпечення мотивації учіння студентів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. 2012. Т. 2. Вип. 9. С. 211–216.
33. Степаненко Л. М. Професійна спрямованість у підготовці майбутніх психологів до взаємодії з маргінальними соціальними групами. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 144. С. 186–198.
34. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2016. 608 с.
35. Тітова Т. Особливості професійної спрямованості студентів-психологів з різним рівнем саморегуляції. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2016. Вип. 106. С. 203–115.
36. Ткаченко Н. В. Специфіка прояву мотиваційної сфери у студентів-психологів. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2015. Т. 20. Вип. 2(2). С. 209–216.
37. Тонха Т. Г., Сопівник Р. В. Методика формування мотивації учіння студентів. *Humanitarian studios: pedagogics, psychology, philosophy*. 2020. Vol. 11, №. 4. С. 31–39.
38. Чала Ю. М., Шахрайчук А. М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХПІ», 2018. 246 с.
39. Чумак В. В. Вікова психологія: навч. посіб. Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015 192 с.
40. Щербакова І. М., Пантюх М. Ю. Дослідження мотивації досягнень як предиктора успішності навчання студентів. *Науковий вісник*

Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. 2018. № 1. С. 162–168.

41. Щербан Т. Д., Долинай М. І. Навчальна мотивація студентів у процесі професійного навчання. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2021. № 15. С. 53–57.
42. Яковенко Т. В. Мотиваційна сфера як основа креативної педагогічної діяльності майбутнього педагога професійного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2013. Вип. 21. С. 53–57.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Додаток 1

Я, Лаврієнко Віталія Вікторівна, учасник(и) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти сайту.

ІАВЛЯЮЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - позитивного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування.
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт та/чи на основі наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виконавця з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використовувати методи досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання посилання на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти цьому свавільно іншим особам;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незалежно на її статі, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національним, расовим, статевим чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, зокрема та сумлінно виконувати особливі навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - уникати вчинення у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, спілкуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залучувати й не провокувати агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не надавати шкідливі матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу репозитарію (депозітарію) символіки університету в закладах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних кар'єристичних цілей;
 - не заважати здоров'ю власному здоров'ю або безпеці інших студентів та/або працівників.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі невиконання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані шкоди дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

25.09.2020р
(дата)

(підпис)
Віталія Лаврієнко
(ім'я, прізвище)